

Przestępstwo o charakterze terrorystycznym w ujęciu wielopłaszczyznowym

DOI: 10.53024/3.4.44.2021

ANDRZEJ LEBIEDOWICZ*

STRESZCZENIE

Współczesny terroryzm jest zjawiskiem ewoluującym, rozwijającym się w niebezpiecznym kierunku z uwagi na możliwość wykorzystania w celach terrorystycznych zaawansowanych technologii, których zastosowanie może wywołać niekorzystne skutki w wymiarze globalnym. Celem niniejszej publikacji jest zaprezentowanie różnych definicji zjawiska terroryzmu, odniesienie się do pojęcia przestępstwa o charakterze terrorystycznym na gruncie polskiego prawodawstwa, wskazanie najbardziej typowych przestępstw tego typu, omówienie wybranych czynności dowodowych wykonywanych w toku prowadzenia postępowań przygotowawczych w sprawach przestępstw o charakterze terrorystycznym, zwrócenie szczególnej uwagi na cyberprzestępstwa o takim charakterze, zaakcentowanie słuszności penalizacji finansowania terroryzmu oraz potrzeby jego zwalczania w ramach „śledztwa finansowego”, jak też finalne sformułowanie wniosków *de lege ferenda* w zakresie systemu szkolenia prokuratorów, sędziów oraz przedstawicieli organów ścigania zajmujących się tego typu rodzajem przestępczości.

Słowa kluczowe: terroryzm, przestępstwo o charakterze terrorystycznym, cyberprzestępstwa, postępowanie przygotowawcze

WSTĘP

Terroryzm nie jest nowym zjawiskiem. Za pierwszego w dziejach terrorystę uważa się Herostrata z Efezu, który chcąc zdobyć ponadczasową sławę, dokonał

* Andrzej Lebedowicz, Prokurator Prokuratury Okręgowej w Lublinie, Zastępca Prokuratora Okręgowego w Lublinie.

podpalenia świątyni Artemidy w 356 r. p.n.e.¹. Sam terroryzm na przestrzeni lat ewoluował jako zjawisko. Początkowo skierowany był przeciwko przywódcom państwowym, ale począwszy od XIX w. coraz dotkliwiej godził w ludność cywilną. Okres po 11 września 2001 r. (ataki terrorystyczne w Stanach Zjednoczonych przeprowadzone przez islamskich terrorystów z wykorzystaniem samolotów pasażerskich) jest określany w literaturze przedmiotu jako „era terroryzmu”².

Jak zauważa R. Kokot, „przestępstwo o charakterze terrorystycznym jako pojęcie jurydyczne, mimo kryminalnej doniosłości zjawiska terroryzmu i jego obecności w przestrzeni społecznej nie legitymuje się w rodzimym systemie prawnym imponującą metryką”³. Ewoluuący terroryzm wymaga od ustawodawcy oraz organów stojących na straży porządku publicznego zmiany sposobu myślenia o tym zjawisku przez jego uelastycznienie, co w konsekwencji winno doprowadzić do zmiany sposobu działania⁴. Polska wprawdzie nie stała się obiektem ataku ze strony międzynarodowego terroryzmu, niemniej jednak zagrożenie takie jest realne, a rodzimy terroryzm potencjalnie również ma prawo bytu na terenie naszego kraju. Niewątpliwie terroryzm stanowi zagrożenie dla państwa zarówno w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego, jak i w skali międzynarodowej⁵. W. Zubrzycki zauważa, że sam ustrój demokratyczny, z uwagi na wiele swobód, ułatwia z jednej strony popełnianie zamachów terrorystycznych, a z drugiej strony utrudnia podjęcie wobec nich działań zapobiegawczych⁶. Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI w. uzależnione jest od procesów zachodzących w obrębie współczesnego globalnego środowiska bezpieczeństwa cechującego się wzmożoną dynamiką, złożonością zmian, jak też istnieniem powszechnych zagrożeń. W ramach tego kontekstu nie sposób jednak stracić z pola widzenia następstw globalizacji procesów gospodarczych, które bazując na swobodzie podróżowania oraz swobodzie przemieszczania towarów sprzyjają aktywności terrorystów, także na obszarze naszego kraju⁷. Rozwiązania prawne przyjęte przez polskiego ustawodawcę w tej materii należy ocenić pozytywnie, jako korespondujące z rozwiązaniami obowiązującymi w państwach

¹ Zob. E. Milczarek, *Ograniczenia praw i wolności obywatelskich w obliczu zagrożenia terrorystycznego*, [w:] *Oblicza współczesnego terroryzmu*, G. Libor (red.), E-bookowo.pl, s. 57.

² *Ibidem*, s. 57-58.

³ R. Kokot, *Uwagi o istocie przestępstwa o charakterze terrorystycznym i jego karaniu. Część I*, Nowa kodyfikacja prawa karnego, t. XLVIII, AU Wr no 3848, Wrocław 2018, s. 31.

⁴ Zob. W. Lis, *Organy ochrony bezpieczeństwa państwa wobec nowych form terroryzmu*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2018, vol. 12, nr 1, s. 233.

⁵ W. Zubrzycki, *Działalność terrorystyczna w Polsce w aspekcie wewnętrznych zagrożeń*, [w:] *Współczesne bezpieczeństwo RP w świetle nowych zagrożeń – wybrane problemy*, W. Zubrzycki, A. Warmiński, T. Safjański (red.), Szczytno 2019, s. 7-8.

⁶ Zob. *ibidem*, s. 8.

⁷ Zob. *ibidem*, s. 9.

najskuteczniej zwalczających zjawisko terroryzmu, które jako takie niewątpliwie stało się częścią dyskursu publicznego, swoistym fenomenem społecznym, prawnym oraz ekonomicznym⁸.

1. ZJAWISKO TERRORYZMU I JEGO ODMIANY

Pojęcie „terroryzm” pochodzi od łacińskiego słowa *terror* oznaczającego przerażenie, gwałt, strach, jak też wszelkie przejawy przemocy oraz gwałtu, które są ukierunkowane na spowodowanie uczucia strachu⁹. Obecnie funkcjonuje ponad sto definicji terroryzmu. Traktuje się go jako jedno z największych zagrożeń współczesnego świata¹⁰.

Zdaniem B. Bolechów „terroryzm jest formą przemocy politycznej, polegającej na stosowaniu morderstw lub zniszczenia (albo zagrożeniem stosowania takich środków) w celu wywołania szoku i ekstremalnego zastraszenia jednostek, grup, społeczeństw lub rządów, czego następstwem mają być wymuszenia pożądaných ustępstw politycznych, sprowokowanie nieprzemysłanych działań i/lub zademonstrowanie/nagłośniecie politycznych przekonań”¹¹.

Według innej definicji terroryzm jest traktowany jako „zamierzona przemoc lub groźba jej użycia celem zastraszenia rządów lub społeczeństw”, ewentualnie jako „użycie lub groźba użycia przemocy przeciwko osobie lub własności, aby doprowadzić do działania o charakterze politycznym, religijnym lub ideologicznym”¹².

W. Baran zwraca uwagę, że zamieszczenie w obrębie definicji terroryzmu pojęcia przemocy, które jest bardzo szerokie, sprawia, iż wszelkie próby jego zdefiniowania nie prowadzą do oddania pełnej istoty tego zjawiska¹³.

W encyklopedii terroryzm został z kolei określony jako „działalność zwykle małych, ekstremistycznych ugrupowań, które za pomocą zabójstw, zagrożeń śmiercią, mordów politycznych, porwań zakładników, uprowadzeń samolotów i innych podobnych środków potępianych przez społeczność międzynarodową usiłują zwrócić uwagę opinii publicznej na wysuwane przez siebie hasła bądź też

⁸ Zob. M. Byczyk, *Walka z terroryzmem jako zadanie prawa karnego – uwagi na marginesie wprowadzenia do kodeksu karnego art. 259a*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2017, z. 1, s. 73.

⁹ Zob. I. Resztak, *Zjawisko terroryzmu*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 7-8, s. 148.

¹⁰ Zob. K. Czeszejko-Sochacka, *Terrorystyczny charakter przestępstwa brania lub przetrzymywania zakładnika*, [w:] *Przestępstwo brania lub przetrzymywania zakładnika w świetle polskiego prawa karnego* (niepublikowana praca doktorska), Wydział Prawa UMCS w Lublinie, Lublin 2014, s. 1.

¹¹ B. Bolechów, *Terroryzm w świecie podwubiegunowym. Przewartościowania i kontynuacje*, Toruń 2003, s. 25.

¹² C. Townshend, *Terroryzm*, Łódź 2017, s. 21-22.

¹³ Zob. W. Baran, *Zjawisko terroryzmu, a bezpieczeństwo narodowe Rzeczypospolitej Polskiej*, „Zeszyty Naukowe Zbliżenia Cywilizacyjne” 2019, t. XV, nr 1, s. 101.

wymusić na rządach państw, w których działają określone ustępstwa lub świadczenia na swoją korzyść (np. zwolnienie więzionych terrorystów, okup)¹⁴.

P. Witkowski postrzega terroryzm jako „stosowanie przemocy przez osoby działające w konspiracji przeciwko określonej sytuacji społecznej, ekonomicznej, lub politycznej w celu jej zmiany. Zazwyczaj jest więc walką z władzą o władzę”¹⁵.

Departament Obrony Stanów Zjednoczonych traktuje terroryzm jako zjawisko charakteryzujące się „bezprawnym użyciem lub groźbą użycia siły lub przemocy wobec osoby lub mienia, by wymuszać lub zastraszać rządy czy społeczeństwa, często dla osiągnięcia celów politycznych, religijnych czy ideologicznych”¹⁶.

Terroryzm stanowi konsekwentnie realizowany sposób działania ukierunkowany na wymuszenie stosownych zachowań lub postaw, spowodowania emocji strachu, jak też zmanifestowania określonych przekonań, którego filarem jest stosowanie przemocy, względnie groźby jej użycia¹⁷.

Komisja Europejska traktuje z kolei terroryzm jako wszelkie akty o charakterze celowym, których dopuszczają się pojedyncze osoby, jak też organizacje, skierowane przeciwko jednemu lub kilku państwom, ludności czy też instytucjom, gdzie celem przewodnim jest zastraszanie, ewentualnie znaczące osłabienie, czy też nawet zniszczenie struktury politycznej, gospodarczej oraz społecznej danego kraju¹⁸.

W tym miejscu warto zatem po raz kolejny zaakcentować, że samo pojęcie terroryzmu ma charakter otwarty, trudno jest je jednoznacznie zdefiniować, gdyż służy do opisywania bardzo różnorodnych zjawisk, które mają odmienne cele oraz przyczyny¹⁹.

Istnieje wiele rodzajów terroryzmu, a odpowiednia taktyka sprawców może przybrać różnego rodzaju formy²⁰.

Według K. Indeckiego można wyróżnić terroryzm: ofensywny, defensywny oraz represywny²¹. A. Pawłowski z kolei rozróżnia terroryzm: 1) ekonomiczny (godzi w zastane stosunki gospodarcze); 2) indywidualny (w ramach którego poszczególne akty przemocy godzą w życie wyselekcjonowanych konkretnie lub grupowo

¹⁴ *Encyklopedia popularna PWN*, Warszawa 1993, s. 864.

¹⁵ P. Witkowski, *Pojęcie terroryzmu. Cele i metody działań terrorystycznych*, [w:] *Ochrona osób i mienia. Vademecum*, D. Kowalski (red.), Lublin 2000, s. 137.

¹⁶ J. Gąsiorowski, *Zagrożenie terrorystyczne Polski – próba oceny zjawiska i sposoby przeciwdziałania atakom w latach 2010-2016*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje” 2019, nr 34, s. 11.

¹⁷ Zob. K. Sienkiewicz-Małjurek, Z.T. Niczyporuk, *Bezpieczeństwo Publiczne. Zarys problematyki*, Gliwice 2011, s. 52.

¹⁸ Zob. J. Pawłowski, *Terroryzm we współczesnym świecie*, Warszawa 2001, s. 12.

¹⁹ Zob. W. Lis, *Organy ochrony bezpieczeństwa...*, s. 228.

²⁰ Zob. T. Wałek, *Pojęcie, geneza i klasyfikacja zjawisk terrorystycznych*, „Securitologia” 2018, nr 2, s. 120.

²¹ Zob. K. Indeckie, *Wsparcie definicji normatywnej terroryzmu*, [w:] *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, E.W. Pływaczewski (red.), Kraków 2005, s. 29.

osób); 3) powstańczy (cechujący się charakterem etniczno-nacjonalistyczno-separatystycznym); 4) represyjny (używany przez dominującą grupę społeczną o zagrożonych przywilejach); 5) społeczno-rewolucyjny (ukierunkowany na spowodowanie zmian systemu politycznego)²². Autor ten dostrzega także – z uwagi na założenia programowe organizacji terrorystycznych – podział na terroryzm: a) sprawczy bezpośredni (odnosi się do celów obliczonych na własną skuteczność), b) sprawczy pośredni (sprowadza się do spowodowania zmiany kursu politycznego, bez jednoczesnego przejścia władzy), c) propagandy (stanowiący katalizator dla sprzeciwu szerokich mas społeczeństwa). Biorąc zaś pod uwagę jego zasięg, można dostrzec terroryzm krajowy (o lokalnym, wewnętrznym wymiarze) oraz terroryzm międzynarodowy²³.

B. Zasieczna – mając z kolei na względzie motywację – wyróżnia: 1) terroryzm polityczny (w ramach którego terroryści, kreując stan zastraszenia, odwołują się do motywów politycznych, jak też kierują się kwestiami ideologicznymi lub religijnymi), w obrębie którego usytuowała terroryzm: a) rewolucyjny (dążący do wywołania rewolucji w państwie, po to by dokonać zasadniczych zmian jego strukturze, b) represyjny (stosowany przez państwo oraz jego służby policyjne w celu podporządkowania sobie wybranych jednostek oraz grup społecznych), c) subrewolucyjny (wyrażający się w aktach przemocy lub zastraszaniu, a realizowanych przez niewielkie grupy lub jednostki zmobilizowane motywami ideologicznymi, które z uwagi na brak wystarczającej siły nie mogą dokonać zasadniczych zmian w pożądanym przez siebie kierunku poprzestając na realizacji pomniejszych celów takich jak: zemsta, wymierzenie kary czy też zastraszenie); 2) terroryzm niepolityczny (niepozostający w związku z polityką czy też władzą), w ramach którego wskazać należy terroryzm: a) patologiczny (sprowadzający się do aktów terroru realizowanych przez jednostki, u których występują zaburzenia czynności psychicznych, co nie pozwala na jednoznaczne określenie motywów kierujących przedsięwziętymi przez nie działaniami, niemniej jednak daje się je postrzegać jako efekt nienawiści, względnie frustracji wobec określonych środowisk, osób czy instytucji), b) kryminalny (polegający na popełnianiu przestępstw pospolitych z wykorzystaniem metod działania postrzeganych jako terrorystyczne w celu uzyskania określonego zysku)²⁴.

Niewątpliwie terroryzm stał się nieodłącznym czynnikiem życia społecznego do tego stopnia, że zachodzi wysokie prawdopodobieństwo, iż będzie nękał

²² Zob. A. Pawłowski, *Typologia terroryzmu politycznego*, [w:] *Terroryzm polityczny*, J. Muszyński (red.), Warszawa 1991, s. 94.

²³ Zob. *ibidem*.

²⁴ Zob. B. Zasieczna, *Encyklopedia terroryzmu*, Warszawa 2004, s. 72.

świat w przyszłości, tak jak miało to miejsce w epoce rywalizacji toczonej przez supermocarstwa. Wzrastający dostęp do technologii i wiedzy sprawia, że wzrasta także możliwość posługiwania się w ramach działań terrorystycznych środkami masowej zagłady (broń biologiczna, chemiczna, nuklearna). Technologia w rękach terrorystów to narzędzie wzmagające zasięg negatywnych następstw terroryzmu²⁵.

Z kolei najbardziej popularny w naszym kraju terroryzm kryminalny stanowi narzędzie przestępczości zorganizowanej, jednej z metod działania organizacji przestępczych, której zakres obejmuje przestępstwa skierowane przeciwko życiu i zdrowiu, mieniu, popełniane z wykorzystaniem materiałów wybuchowych lub broni palnej, a motywowane zemstą, odwetem czy też porachunkami pomiędzy poszczególnymi grupami przestępczymi, względnie w obrębie jednej grupy przestępczej²⁶.

Biorąc po uwagę kryterium celów ataków, K. Liedel i A. Mroczek wyróżnili rodzaje ataków terrorystycznych skierowane przeciwko: a) elementom infrastruktury krytycznej państwa, b) elementom infrastruktury gospodarczej państwa (np. wymierzone wobec giełdy papierów wartościowych), c) symbolom narodowym (stanowiące uderzenie w tożsamość danej społeczności), d) celom miękkim (gdzie dochodzi do ataku miejsca kultu religijnego, publicznego, środka transportu czy też w obrębie centrum handlowego)²⁷.

Mając na względzie skalę zjawiska terroryzmu, zauważyć należy, że w latach 2010-2016 Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego prowadziła łącznie 44 śledztwa dotyczące działalności terrorystycznej, z czego 14 osobom przedstawiono stosowne zarzuty dotyczące: publicznego nawoływania do popełnienia m.in. przestępstw o charakterze terrorystycznym, spowodowania zdarzenia zagrażającego życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach, przejęcia kontroli nad statkiem wodnym lub powietrznym, przygotowania do niektórych przestępstw przeciwko bezpieczeństwu publicznemu, które mogą mieć charakter terrorystyczny, pozbawienia wolności człowieka, wzięcia lub przetrzymywania zakładnika w celu zmuszenia organu lub osób do określonego zachowania, prezentowania treści mogących ułatwić popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym, uczestniczenie w szkoleniu mogącym ułatwić popełnienie takiego przestępstwa, udział w zorganizowanej grupie lub związku, który ma charakter zbrojny albo którego celem jest popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym²⁸.

²⁵ Zob. Y. Alexander, M. Hoening, *Superterroryzm biologiczny, chemiczny i nuklearny (ataki chemiczne, bronie bioterrorystów, zagrożenie nuklearne, dokumenty)*, Warszawa 2001, s. 5.

²⁶ Zob. K. Liedel, A. Mroczek, *Terror w Polsce – analiza wybranych przypadków*, Warszawa 2013, s. 10.

²⁷ Zob. *ibidem*, s. 20-21.

²⁸ Zob. J. Gąsiorowski, *Zagrożenie terrorystyczne Polski...*, s. 28-31.

2. PRZESTĘPSTWO O CHARAKTERZE TERRORYSTYCZNYM NA GRUNCIE POLSKIEGO PRAWA KARNEGO MATERIALNEGO

Przez wiele lat na gruncie polskiego prawa karnego formalnie nie wyróżniano przestępstw terrorystycznych, a czyny o takim charakterze podlegały kwalifikacji prawnej na zasadach ogólnych²⁹.

W następstwie nowelizacji Kodeksu karnego z 6 czerwca 1997 r.³⁰ ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw³¹ ustawodawca wprowadził do jego treści legalną definicję „przestępstwa o charakterze terrorystycznym”³². Jak wynika z treści art. 115 § 20 k.k. „przestępstwem o charakterze terrorystycznym jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 5 lat, popełniony w celu: 1) poważnego zastraszenia wielu osób, 2) zmuszenia organu władzy publicznej Rzeczypospolitej Polskiej lub innego państwa albo organu organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania określonych czynności, 3) wywołania poważnych zakłóceń w ustroju lub gospodarce Rzeczypospolitej Polskiej, innego państwa lub organizacji międzynarodowej, a także groźba popełnienia takiego czynu”.

Wprowadzenie przytoczonego przepisu było następstwem implementacji do polskiego porządku prawnego decyzji ramowej Rady (Unii Europejskiej) 2002/475/WSiSW z 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu (obecnie już nieobowiązującej, a zastąpionej przez Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej 2017/541 z 15 marca 2017 r. w sprawie zwalczania terroryzmu)³³. W ramach uzasadnienia do projektu ustawy nowelizującej k.k. w omawianym zakresie nadmieniono, że „(...) Prawo polskie nie zawiera definicji przestępstwa o charakterze terrorystycznym (...). Dla uzupełnienia tych wymagań proponuje się wprowadzenie do art. 115 k.k. definicji przestępstwa o charakterze terrorystycznym (...). Definicja ta definiuje jedynie element celu działania sprawcy. Wypisywanie katalogu przestępstw (...) nie wydaje się ani możliwe, ani konieczne. Założono, że wiele czynów opisanych w części szczególnej Kodeksu karnego ze swej istoty nie może mieć charakteru terrorystycznego (...). Dlatego też katalog czynów o charakterze terrorystycznym ograniczono wyłącznie do czynów najpoważniejszych, zagrożonych karą pozbawienia wolności, której górna granica

²⁹ Zob. A. Michalska-Warias, „Przestępstwa terrorystyczne” i przestępstwa o charakterze terrorystycznym w obowiązującym kodeksie karnym – niedoskonała ochrona bezpieczeństwa państwa i jego obywateli, „Zeszyty Naukowe KUL” 2019, t. 62, nr 1, s. 24.

³⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 2019 r. poz. 1950; dalej: k.k.

³¹ Dz. U. Nr 93, poz. 889.

³² M. Oleksiuk-Okomska, *Przestępstwa konwencyjne w polskim prawie karnym (rozprawa doktorska)*, Warszawa 2019, s. 303.

³³ Zob. A. Michalska-Warias, „Przestępstwa terrorystyczne...”, s. 24.

wynosi co najmniej 5 lat. Katalog czynów o charakterze terrorystycznym poszerzono także, zgodnie wymogami Decyzji ramowej o bezprawne groźby popełnienia takich czynów”³⁴.

Popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym stanowi podstawę do zastosowania wobec sprawcy przepisów odnoszących się do wymiaru kary i środków karnych, jak też środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, przewidzianych dla multirecydywistów zgodnie z treścią art. 65 § 1 k.k.³⁵. Przesłankami decydującymi o uznaniu danego czynu za przestępstwo o charakterze terrorystycznym są: 1) kryterium materialne (obejmujące okoliczności, które wskazują na jeden z trzech wymienionych celów sprawcy); 2) kryterium formalne (zagrożenie karą o ściśle określonym pułapie)³⁶.

Odnosząc się do kwestii „celu” działania sprawcy w głosie aprobowanej do wyroku Sądu Najwyższego z 26.06.2003 r.³⁷, R.K. Nyc zaakcentowała, że „jeden czyn może być określony mianem terronu kryminalnego albo przestępstwem terrorystycznym. Podstawowym celem sprawców przestępstw z zakresu terronu kryminalnego są korzyści majątkowe (...). Sprawcy przestępstw o charakterze terrorystycznym stosują metody charakterystyczne dla sprawców czynów z zakresu terronu kryminalnego. Przy rozróżnianiu tych pojęć należy wziąć pod uwagę kwestię celu, jaki chcą osiągnąć sprawcy tych przestępstw, a także podłoże tych działań, na które zwraca uwagę polska konstrukcja przestępstwa o charakterze terrorystycznym z art. 115 § 20 Kodeksu karnego”³⁸.

Jak zauważa T. Przesławski, biorąc pod uwagę aspekt materialny, przestępstwo terrorystyczne ma charakter skutkowy, znamieny zamiarem kierunkowym, a cel, który decyduje o jego stanie, może być jednego albo drugiego stopnia. Wzmiankowane rozróżnienie determinuje okoliczność, czy czyn zabroniony który stanowi jego podstawę także jest przestępstwem celowym. Biorąc pod uwagę charakter celów podanych w treści art. 115 § 20 k.k., do zsubiektywizowanych skutków należy zaliczyć: wywołanie uczucia strachu, zmuszanie, jak też zakłócenie ustrojowe i gospodarcze. Wniosek taki został wyprowadzony przez autora z zaprezentowanego

³⁴ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy z dnia 9 stycznia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2407, Sejm IV kadencja.

³⁵ Zob. J. Majewski, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1-116 k.k.*, t. I, A. Zoll (red.), Kraków 2004, s. 1485.

³⁶ Zob. T. Dąbrowski, K. Sienkiewicz, *Przestępstwo o charakterze terrorystycznym w świetle polskiego kodeksu karnego*, [w:] *Współczesny wymiar terroryzmu – przegląd i badania*, J. Jędrzejewska, E. Chodźko (red.), Lublin 2020, s. 160.

³⁷ Wyrok SN z 26.06.2003 r., V CKN 432/01.

³⁸ R.K. Nyc, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 26.06.2003, V CKN 432/01*, „Studia Iuridica” 2006, nr 46, s. 361-365.

na gruncie literatury podziału na przestępstwa jednoaktowe oraz dwuaktowe. W przypadku przestępstwa dwuaktowego (dwufazowego) do jego realizacji niezbędne jest po wykonaniu czynności wykonawczej podejmowanie przez sprawcę lub inną osobę kolejnego zachowania warunkowanego tą pierwszą czynnością sprawcą. Zachowanie sprawcy lub innej niż sprawca osoby wymaga dla popełnienia przestępstwa kolejnej czynności wykonawczej³⁹.

O. Górniok uważa zaś, że art. 115 § 20 k.k. nie wymaga, aby cele wskazane w nim jako cechy przestępstwa o charakterze terrorystycznym zamierzone przez sprawcę lub sprawców zostały osiągnięte⁴⁰. Tym samym osiągnięcie (lub nieosiągnięcie) celu wskazanego w art. 115 § 20 k.k., który przyświecał sprawcy dopuszczającemu się przestępstwa określonego w omawianym przepisie, nie wpływa na ocenę, czy doszło do dokonania przestępstwa o charakterze terrorystycznym⁴¹. Wykazanie celu działania sprawcy przestępstwa o charakterze terrorystycznym (przestępstwo kierunkowe) wymaga żmudnego zbierania dowodów, gdyż brak jego udowodnienia wyklucza zastosowanie kwalifikacji czynu jako przestępstwa o charakterze terrorystycznym⁴².

Pamiętać należy, że, przestępstwo o charakterze terrorystycznym ma „jednostkowy” wymiar, co znaczy, że pojawi się, gdy w kontekście danego czynu zabronionego da się wykazać zamiar terrorystyczny, ponieważ nie istnieje odrębny katalog przestępstw o tym charakterze⁴³. Przygotowanie do przestępstwa o charakterze terrorystycznym będzie karane wówczas, gdy dany czyn zabroniony popełniony w celu terrorystycznym podlega karze także na etapie przygotowania⁴⁴. Wątpliwości w doktrynie budzi natomiast kwestia ewentualnej odpowiedzialności karnej podżegacza lub pomocnika do przestępstwa o charakterze terrorystycznym, skoro jak się wydaje, samo ułatwienie popełnienia lub nakłanianie do popełnienia czynu zabronionego nie wywołuje automatycznie efektu opisanego w art. 115 § 20 k.k.⁴⁵

Analizując omawiane kwestie, nie sposób oprzeć się wrażeniu, że katalog przestępstw, które mogą zostać potencjalnie uznane za przestępstwa o charakterze

³⁹ Zob. T. Przesławski, *Cel w konstrukcji przestępstwa terrorystycznego*, „Prokuratora i Prawo” 2009, nr 5, s. 17-29.

⁴⁰ Zob. O. Górniok, *Przestępstwo o charakterze terrorystycznym z art. 115 § 20 k.k.*, „Przegląd Sądowy” 2004, nr 10, s. 3.

⁴¹ Zob. C. Sońta, *Przestępstwo o charakterze terrorystycznym w prawie polskim*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2005, nr 4, s. 3.

⁴² Zob. J. Stelmach, *System antyterrorystyczny Rzeczypospolitej Polskiej w obliczu zagrożenia współczesnym terroryzmem*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2017, nr 2, s. 22.

⁴³ Zob. R. Zgorzały, *Przestępstwo o charakterze terrorystycznym w polskim prawie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 7-8, s. 65-66.

⁴⁴ Zob. *ibidem*, s. 66.

⁴⁵ Zob. *ibidem*, s. 67.

terrorystycznym, jest w miarę szeroki, niemniej jednak wymóg zaistnienia określonego celu po stronie sprawcy ogranicza ten zbiór i to w sposób znaczący (w pierwszym rzędzie odrzucić należy bowiem przestępstwa o charakterze nieumyślnym)⁴⁶. Według K. Burdziaka polska definicja przestępstwa o charakterze terrorystycznym wydaje się być podobna do definicji, które funkcjonują na poziomie ponadnarodowym⁴⁷. Nie traktuje on regulacji z art. 115 § 20 k.k. w kategoriach przepisu zrębowego względem prawnokarnej normy sankcjonowanej czy sankcjonującej, ponieważ nie można z niej wyinterpretować stosownego operatora normatywnego nakazu lub zakazu, czy też odpowiedniego zachowania (nakazanego lub zakazanego)⁴⁸.

Zdaniem zaś J. Brzezińskiej użycie przez ustawodawcę w treści art. 115 § 20 k.k. określeń wartościujących i ocennych takich, jak chociażby: „poważne zastraszanie” czy też „wielu osób”, generuje trudności w jednoznacznym ich zrozumieniu, prowadzi do zaburzenia klarowności definicji, jak też spotyka się ze zróżnicowanymi ocenami na płaszczyźnie doktrynalnej⁴⁹. Większość występujących na gruncie doktryny wątpliwości odnoszących się do przejrzystości omawianego unormowania, a wyrażających się w użyciu zwrotów wartościujących i ocennych w treści art. 115 § 20 k.k. (co przyczynia się do występowania trudności w niebudzącym wątpliwości określaniu istotny przestępstwa o charakterze terrorystycznym) może zostać rozwiązana przez samą doktrynę oraz orzecznictwo Sądu Najwyższego⁵⁰.

Dla odmiany S. Pikulski proponuje korektę wykładni autentycznej przestępstwa o charakterze terrorystycznym przewidzianego w art. 115 § 20 k.k. poprzez dodanie do omawianej definicji elementu ideologicznego działania sprawców, bez względu na to, czy w świetle przepisów prawa będą traktowani jako sprawcy ciężkich przestępstw kryminalnych, nie zaś politycznych, co zapewne pozwoli na uniknięcie nieporozumień na płaszczyźnie poprawnej kwalifikacji prawnej czynu o charakterze terrorystycznym⁵¹.

Patrząc przekrojowo, na gruncie obecnie obowiązującego Kodeksu karnego odwołanie do przestępstw o charakterze terrorystycznym następuje w treści: art. 65 (kryteria surowszej odpowiedzialności karnej), art. 110 (stosowanie ustawy karnej

⁴⁶ Zob. K. Burdziak, *Definicja przestępstwa o charakterze terrorystycznym przewidziana w polskim Kodeksie karnym w świetle rozwiązań Unii Europejskiej, Rady Europy i Organizacji Narodów Zjednoczonych – raport z projektu badawczego*, „Prawo karne i kryminologia”, Warszawa 2021, s. 8.

⁴⁷ Zob. *ibidem*, s. 14.

⁴⁸ Zob. *ibidem*.

⁴⁹ Zob. J. Brzezińska, *Z rozważań o terrorystycznym charakterze przestępstwa*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego”, t. XXII, AU Wr no 3027, Wrocław 2008, s. 21.

⁵⁰ Zob. *ibidem*, s. 26.

⁵¹ Zob. S. Pikulski, *Wpływ prawa europejskiego na unormowania przestępstwa o charakterze terrorystycznym w Polsce*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2010, z. 8, s. 176.

polskiej do cudzoziemca, który popełnia za granicą czyn zabroniony o charakterze terrorystycznym), art. 115 § 20 (definicja ustawowa), art. 165a (finansowanie przestępstwa o charakterze terrorystycznym), art. 240 § (niepoinformowanie o karalnym przygotowaniu, usiłowaniu lub dokonaniu przestępstwa o charakterze terrorystycznym), art. 258 § 2 i 4 (branie udziału, zakładanie, kierowanie zorganizowaną grupą przestępczą lub związkiem przestępczym mającym na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym), art. 259a (przekroczenie granicy RP w celu popełnienia przestępstwa w charakterze terrorystycznym), art. 259b (nadzwyczajne złagodzenie kary wobec sprawcy przestępstwa z art. 259a).

T. Dąbrowski i K. Sienkiewicz, mając w polu widzenia ustawowe wyznaczniki przestępstwa o charakterze terrorystycznym, sklasyfikowali katalog przestępstw, które z natury rzeczy mogą najczęściej występować w przypadku zaistnienia zamachów terrorystycznych, a obejmujących czyny zabronione spenalizowane w art.: „118 k.k. (eksterminacja ludności), 119 k.k. (dyskryminacja), 120 k.k. (stosowanie środków masowej zagłady), 128 k.k. (zamach na konstytucyjny organ RP), 134 k.k. (zamach na życie prezydenta), 140 k.k. (zamach na jednostki sił zbrojnych RP), 148 k.k. (zabójstwo), 165a k.k. (finansowanie przestępstwa o charakterze terrorystycznym), 168 i 170 k.k. (przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu), 173-175 k.k. (przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, 252 k.k. (wzięcie zakładnika), 258 § 2 i 4 k.k. (związek o charakterze terrorystycznym)”⁵².

Wskazany powyżej zbiór pokrywa się w całości z katalogiem opracowanym przez S. Pikulskiego⁵³. Do typowych zaś form zamachów terrorystycznych zalicza on: 1) piractwo morskie lub powietrzne; 2) zamachy skierowane wobec nieokreślonej grupy ludności cywilnej; 3) dopuszczenie się porwań osób w celu zmuszenia władz publicznych do określonego zachowania; 4) zamachy popełnione z wykorzystaniem materiałów wybuchowych, w ramach których celami fizycznymi stają się: pociągi, dworce, budynki, inne urządzenia użyteczności publicznej stanowiące lokalizacje koncentrujące siłą rzeczy większą liczbę ludzi⁵⁴. S. Pikulski uznaje, że samo zjawisko terroryzmu jest bardzo złożone i różnorodne, a ujęcie jego materii w jednoznaczną i poprawną definicję jest jak dotąd niewykonalne (na gruncie literatury przedmiotu, jak już wzmiankowano powyżej, funkcjonuje aż ponad sto jego definicji, a żadnej z nich nie można traktować w kategorii zadowalającej), niemniej jednak traktuje on polskie prawo karne jako dostosowane

⁵² T. Dąbrowski, K. Sienkiewicz, *Przestępstwo o charakterze terrorystycznym...*, s. 161.

⁵³ Zob. S. Pikulski, *Wpływ prawa europejskiego...*, s. 181.

⁵⁴ Zob. *ibidem*, s. 180.

do przeciwstawiania się groźnym zjawiskom czasów współczesnych, które noszą znamiona przestępstw o charakterze terrorystycznym⁵⁵.

Odnosząc się z kolei do kwestii związanych z prawem karnym wykonawczym, A. Michalska-Warias postuluje rozciągnięcie regulacji opisanych w art. 65 § 2 k.k. (odnoszących się do różnych form aktywności w ramach zorganizowanych struktur przestępczych, także tych o charakterze terrorystycznym) również na pozostałe przestępstwa terrorystyczne, które występują w Kodeksie karnym, co stanowiłoby asumpt do stosowania wobec takich sprawców, przepisów wskazanych w ustawie regulującej prawo karne wykonawcze, a odnoszących się do sprawców wskazanych w art. 65 k.k.⁵⁶.

Końcowo odnieść się także należy do występującej na gruncie obecnie obowiązującego porządku prawnego definicji „zdarzenia o charakterze terrorystycznym”, którym zgodnie z art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych⁵⁷ jest „sytuacja, co do której istnieje podejrzenie, że powstała na skutek przestępstwa o charakterze terrorystycznym, o którym mowa w art. 115 § 20 ustawy – Kodeks karny lub zagrożenie zaistnienia takiego przestępstwa”⁵⁸.

Z kolei rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 22 lipca 2016 r. w sprawie katalogu incydentów o charakterze terrorystycznym⁵⁹ określa katalog 15 „incydentów o charakterze terrorystycznym”⁶⁰.

Konkludując, zauważyć należy, że funkcjonujące na gruncie literatury przedmiotu propozycje *de lege ferenda* nie wskazują na potrzebę diametralnych zmian w ramach obecnie obowiązującego modelu penalizacji przestępstwa o charakterze terrorystycznym.

3. WYBRANE CZYNNOŚCI DOWODOWE W TOKU PROWADZENIA POSTĘPOWAŃ PRZYGOTOWAWCZYCH W SPRAWACH PRZESTĘPSTW O CHARAKTERZE TERRORYSTYCZNYM

Prowadząc śledztwa w sprawach o przestępstwa o charakterze terrorystycznym, należy mieć na uwadze nie tylko specyfikę unormowań występującą na gruncie prawa karnego materialnego, zaprezentowaną powyżej, lecz także pewne aspekty

⁵⁵ Zob. S. Pikulski, *Kwalifikacja prawna zamachów terrorystycznych w polskim prawie karnym z perspektywy prawa międzynarodowego i europejskiego*, „Studnia Prawnoustrojowe” 2011, nr 13, s. 263.

⁵⁶ Zob. A. Michalska-Warias, „Przestępstwa terrorystyczne...”, s. 32.

⁵⁷ Dz. U. poz. 904.

⁵⁸ M. Oleksiuk-Okomska, *Przestępstwa konwencyjne...*, s. 306.

⁵⁹ Zob. rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 22 lipca 2016 r. w sprawie katalogu incydentów o charakterze terrorystycznym, Dz. U. poz. 1092.

⁶⁰ M. Oleksiuk-Okomska, *Przestępstwa konwencyjne...*, s. 307.

prawa dowodowego, związane z kompletowaniem materiału dowodowego w tej kategorii spraw.

Sąd Najwyższy w wyroku z 1.06.1981 r. przyjął na gruncie prawa dowodowego pogląd, że „w dążeniu do wykrycia prawdy rodzaj dowodu nie krępuje sądu, albowiem za dowód należy uważać wszystko, co jest zdolne urobić przekonanie sędziowskie o winie lub niewinności. Fakt ten nakazuje sądowi posługiwanie się m.in. domniemaniami faktywnymi, empirycznie zasadnymi – zawsze wtedy, gdy zastępująca dowód bezpośredni koncepcja myślenia jest logicznie poprawna i konsekwencją swojego rozumowania eliminuje inne, przy czym wnioski końcowe nie muszą wykluczać rozumowania odmiennego”⁶¹.

Głównym celem procesu karnego jest realizacja prawa materialnego poprzez właściwą reakcję karną, zgodnie z którą oskarżony za zarzucany mu czyn winien ponieść odpowiedzialność karną, na jaką zasłużył⁶². W toku prowadzenia śledztw w sprawach przestępstw o charakterze terrorystycznym można wyróżnić szereg czynności dowodowych, których wykonanie wydaje się kluczowe w procesie ustalania prawdy materialnej.

Zamachy terrorystyczne potrafią przybrać postać aktów przemocy o charakterze masowym (organizowanych w miejscach publicznych) z wykorzystaniem materiałów wybuchowych oraz broni palnej.

W tego typu zdarzeniach właściwie przeprowadzone oględziny miejsca zdarzenia nabierają rangi zasadniczej. Oględziny są czynnością procesową, która jest prowadzona na miejscu zdarzenia, ukierunkowaną na ujawnienie, zabezpieczenie oraz utrwalenie stanu miejsca, osób, a także rzeczy przy zastosowaniu w szczególności środków techniki kryminalistycznej⁶³. Specyfika oględzin miejsca eksplozji materiału lub urządzenia wybuchowego sprowadza się w pierwszym rzędzie do takiego wyznaczenia zabezpieczenia terenu wokół miejsca eksplozji, aby miał on promień co najmniej dwukrotnie większy od najdalej ujawnionego śladu pochodzącego z eksplozji, względnie części urządzenia wybuchowego (odłamki). Ważną kwestią jest też dokonanie oceny ryzyka wtórnego z uwzględnieniem możliwości wystąpienia także innych urządzeń wybuchowych (tzw. ładunki wtórne). Jednym z priorytetów grupy oględzinowej winno być dążenie do ujawnienia oraz zabezpieczenia jak największej liczby przedmiotów oraz śladów pozwalających w przyszłości na jak najpełniejsze zrekonstruowanie urządzenia wybuchowego, ustalenie miejsca jego lokalizacji na miejscu zdarzenia w trakcie wybuchu, jak też

⁶¹ Wyrok SN z 11.06.1981 r., I KK 78/81, OSNPG 1982, nr 2, poz. 22.

⁶² Zob. K.J. Pawelec, *Proces dowodzenia w postępowaniu karnym*, Warszawa 2010, s. 15.

⁶³ Zob. Materiały szkoleniowe Prokuratury Krajowej, *Metodyka oględzin miejsc przestępstw o charakterze terrorystycznym i katastrof*, Warszawa 2019, s. 7.

prawdopodobnego sposobu wywołania eksplozji⁶⁴. Jeżeli doszło do użycia urządzeń wybuchowych o dużej mocy, konieczne jest podjęcie działań ukierunkowanych na ustalenie cech indywidualnych środka transportu służącego do ich przemieszczenia (pojazd). Analizując zmiany zaistniałe na miejscu zdarzenia, należy starać się je podzielić na te będące następstwem działania sprawcy bądź sprawców oraz na te spowodowane działaniami osób wchodzących w skład grup ratowniczych. Przy korzystaniu z przesłanek wieloźródłowych niezbędne jest ustalenie w trakcie oględzin wstępnych epicentrum, gdzie doszło do wybuchu, jak też sformułowanie pierwszych wniosków co do budowy urządzenia wybuchowego oraz samego przebiegu wybuchu⁶⁵. Sam obszar oględzin miejsca zdarzenia, który zazwyczaj przybiera znaczne rozmiary, należy podzielić na poszczególne sektory oraz prowadzić systematyczne badania wydzielonych w ten sposób stref. Newralgicznym punktem staje się wówczas tzw. miejsce zero będące epicentrum eksplozji materiału lub urządzenia wybuchowego w postaci zazwyczaj krateru, leja wybuchowego. W opisanym miejscu skala zniszczeń jest co do zasady największa, ale także największa jest liczba śladów. W toku oględzin „miejsca zero”, które winno stanowić odrębny sektor oględzinowy, obligatoryjnie winno dojść do: 1) wymierzenia średnicy oraz głębokości leja, 2) zabezpieczenia próbek z poszczególnych miejsc leja (korony leja, ściany leja, na różnej jego wysokości, z dna leja, warstwy usytuowanej poniżej obserwowanego dna leja z głębokości około 5-10 cm, warstwy w głąb ściany leja z głębokości ok. 1-20 cm), 3) pobrania materiału kontrolnego (próbki winny pochodzić z miejsca znajdującego się poza zasięgiem działania ładunku wybuchowego. Wielce pomocne w czynieniu miarodajnych ustaleń jest sporządzenie przekroju leja, jak też jego przeszukanie z wykorzystaniem silnego magnesu. Może to pomóc w ujawnieniu fragmentów konstrukcji, obudowy, źródła zasilania czy też innych istotnych elementów urządzenia wybuchowego. Standardowo należy także przeprowadzić procedurę przesiewu we wszystkich strefach (w zasięgu wybuchu), co będzie uzależnione od ilości użytego materiału wybuchowego oraz rodzaju ładunku⁶⁶. W miejscach, gdzie doszło do zdarzeń terrorystycznych, należy także zorganizować wydzielony punkt do przechowywania zwłok, jako miejsce koncentracji odpowiednio ponumerowanych i oznaczonych osobno zwłok oraz szczątków ludzkich⁶⁷.

Nierzadko sprawcy przestępstw o charakterze terrorystycznym posługują się bronią palną, w tym samodziłową, wykonaną metodami warsztatowymi oraz

⁶⁴ Zob. *ibidem*, s. 41.

⁶⁵ Zob. *ibidem*, s. 41-42.

⁶⁶ Zob. *ibidem*, s. 43-44.

⁶⁷ Zob. *ibidem*, s. 46-47.

domowymi, z wykorzystaniem szeroko dostępnych narzędzi⁶⁸. W toku badań balistycznych dąży się do ustalenia odpowiedzi na pytanie, czy dany przedmiot jest bronią palną, czy posiada wszystkie istotne części broni palnej, a także czy jest sprawny technicznie⁶⁹. Dokonuje się sprawdzenia przewodu lufy, ocenia jej stan, rodzaj zanieczyszczeń. Do badania przewodu lufy wykorzystuje się odczynnik Griessa (zmienia zabarwienie na różowy, jeśli w przewodzie lufy zlokalizowane są pozostałości po strzałach w postaci drobin prochu, gdyż odczynnik Griessa zabarwia się podczas kontaktu z jonami azotynowymi). Opisana próba nie pozwala na ustalenie czasu strzelania, a jedynie dowodzi, że z danego egzemplarza broni oddawano strzały w przeszłości. Jeżeli wraz z bronią do badań balistycznych dostarczono amunicję, wówczas do jej sprawdzenia w aspekcie sprawności technicznej dochodzi w toku odpalenia z dowodowego egzemplarza broni. W skrajnych przypadkach, jeśli do badań trafia amunicja skorodowana oraz jej odpalenie nie jest możliwe, wówczas biegle rozbiera nabój, a następnie w warunkach laboratoryjnych dokonuje sprawdzenia sprawności materiału prochowego oraz spłonki⁷⁰.

Zagadnienie badania w ramach ekspertyzy kryminalistycznej broni i amunicji jest ściśle skorelowane z problematyką balistyki chemicznej. Jak zauważa Z. Brożek-Mucha „ważnym aspektem związanym z używaniem broni palnej jest też znajomość reakcji chemicznych specyficznych substancji – inicjujących i miotających – nienależących do materiałów codziennego użytku, w wyniku których dochodzi do wystrzelenia pocisku. Rozprzestrzeniające się w otoczeniu osoby strzelającej niecałkowicie zużyte drobin y tych materiałów i charakterystyczne produkty ich przemiany są przedmiotem ekspertyzy fizykochemicznej. Ujawnienie i identyfikacja tego typu śladów dostarcza informacji o okolicznościach przestępstwa z użyciem broni palnej i często są nieodzowne w ich rekonstrukcji. Wymaga to zastosowania różnorodnych reakcji chemicznych oraz zaawansowanych metod analizy instrumentalnej. Zadaniu temu może sprostać chemik sądowy, znawca zagadnień tzw. balistyki chemicznej”⁷¹.

Osoby dokonujące przestępstw o charakterze terrorystycznym nierzadko też, nie mając dostępu do broni palnej czy też materiałów wybuchowych, posługują się bronią białą. Sprawia to, że w miejscach zdarzeń, gdzie doszło do aktów terroru z jej wykorzystaniem, dochodzi do ujawnienia w toku oględzin dużej ilości wynaczynionej krwi w postaci plam krwawych o różnej wielkości, różnorodnych

⁶⁸ Zob. J. Kasprzak, *Nielegalne wytwarzanie broni palnej i amunicji. Problematyka prawno-kryminalistyczna*, Szczytno 2013, s. 5.

⁶⁹ Zob. *ibidem*, s. 79.

⁷⁰ Zob. *ibidem*, s. 85.

⁷¹ Z. Brożek-Mucha, *Balistyka chemiczna*, Kraków 2008, s. 9.

kształtach, wzajemnym usytuowaniu. Wówczas śledczy, ustalając wszystkie istotne okoliczności zdarzenia, rekonstruując jego przebieg, muszą się posłużyć opinią biegłego z zakresu analizy śladów krwawych skorelowaną z wykorzystaniem skanera 3D. Asumptem do uzyskania w tym zakresie rzetelnej ekspertyzy jest uprzednie metodyczne wykonanie oględzin plam krwawych poprzez ujęcie w protokole oględzin miejsca, rzeczy lub osoby takich parametrów jak: 1) ilość plam krwawych; 2) lokalizacja oraz wzajemne usytuowanie względem siebie; 3) wielkość; 4) kształt; 5) wygląd; 6) rodzaj powierzchni na której ujawniono ślady krwawe⁷². Analiza tych śladów może być źródłem wielu cennych informacji, które ułatwiają znalezienie ich związku z przestępstwem, m.in. w drodze ustalenia: sekwencji ruchów, wzajemnej pozycji ofiary/napastnika zarówno podczas ataku, jak też po nim, drogi ucieczki sprawcy, typów używanych narzędzi, ilości zadanych uderzeń, źródła krwawienia oraz usytuowania źródła krwawienia. Nierzadko może także posłużyć do weryfikacji relacji pochodzących od osobowych źródeł dowodowych⁷³.

Sprawcy przestępstw o charakterze terrorystycznym, które nie mają wymiaru samobójczego, nierzadko dążąc do zachowania swojej anonimowości, podejmują szereg działań ukierunkowanych na zamaskowanie wszelkich elementów, które mogłyby doprowadzić do ich zindywidualizowania, poznania ich tożsamości oraz w konsekwencji do ich ujęcia (poza ogólnymi informacjami o organizacji terrorystycznej odpowiedzialnej za przeprowadzenie zamachów terrorystycznych bez wskazywania bezpośrednich wykonawców). Wówczas pomocne dla organów ścigania, w ramach działań wykrywczych, okazują się takie ekspertyzy jak: opinia antropologiczna (zwana także antroposkopijną), profilowanie kryminalne, a także badania w ramach ekspertyzy wariograficznej.

Monitoring, stanowiący obecnie jedno z wielu narzędzi stosowanych do zapewnienia bezpieczeństwa, stał się powszechny oraz wręcz wszechobecny. Urządzenia do zapisu wizyjnego rejestrują wszelkie zachowania oraz zdarzenia umożliwiając tym samym wykrycie sprawców przestępstw, w tym tych o charakterze terrorystycznym⁷⁴. W ramach ekspertyzy antropologicznej możliwa jest identyfikacja zarówno osób, jak i zwłok na podstawie zapisu wizyjnego. Metody identyfikacji osób są różnorodne i obejmują metodę: 1) analizy cech grupowych; 2) analizy cech indywidualnych; 3) fotomontażu, 4) konturową⁷⁵. Według innego podziału wyróżnia

⁷² Zob. M. Waszczuk, M. Bogusz, J. Bogusz, *Ślady biologiczne. Analiza mechanizmu powstawania plam krwawych i możliwości jej wykorzystania w procesie dowodowym i wykrywczym*, Legionowo 2014, s. 13.

⁷³ Zob. J. Dąbrowska, E. Szablowska-Gnap, M. Walczuk, *Podstawowe zagadnienia teoretyczne z analizy mechanizmu powstawania plam krwawych*, „Problemy kryminalistyki” 2013, nr 281, s. 62.

⁷⁴ Zob. K. Berg, J. Chwaciński, P. Maur, B. Zdrodowski, *Zastosowanie zapisów wizualnych do identyfikacji osób, zwłok i przedmiotów w procesach wykrywczych i karnym*, B. Zdrodowski (red.), Szczytno 2018, s. 5.

⁷⁵ Zob. *ibidem* 53-69.

się metodę: a) graficzno-opisową, b) konturową, c) pomiarowo-porównawczą, d) montażową, e) antropometryczną, f) pomiaru kątów⁷⁶. Wyniki badań antropologicznych, dzięki naukowo dowiedzionej niezmienności w ciągu życia osobniczego pewnych cech biometrycznych, mają wysoką wartość dowodową w identyfikacji sprawców przestępstw, w tym tych o charakterze terrorystycznym.

Jako że wybór obiektu przeznaczonego do przeprowadzenia potencjalnego zamachu jest poprzedzany zazwyczaj trzema etapami, takimi jak: rozpoznanie danego obiektu, ustalenie szczegółów planowanego zamachu oraz organizacja sił i środków koniecznych do realizacji zamachu, toteż monitoring wizyjny może utrwalić nie tylko sam moment aktu terrorystycznego, lecz także elementy prowadzonego rozpoznania, w drodze wykrycia obserwacji prowadzonej przez podmioty zaangażowane w te działania⁷⁷.

Kolejna kwestia wymagająca omówienia w kontekście katalogu dowodów pomocnych przy prowadzeniu śledztw obejmujących przestępstwa o charakterze terrorystycznym dotyczy profilowania kryminalistycznego, którym zdaniem B. Lacha jest szereg czynności skorelowanych z analizą śladów kryminalistycznych, jakie powstały na miejscu zdarzenia, zachowania się sprawcy oraz jego ofiary na miejscu zdarzenia, gromadzenia danych o charakterze wiktymologicznym, a następnie ich klasyfikacji i weryfikacji, co w rezultacie prowadzi do wygenerowania spójnej, logicznej oraz zwięzłej charakterystyki danego sprawcy⁷⁸.

K. Liedel zauważa, że profilowanie sprawców ataków terrorystycznych nie stanowi łatwego zadania z powodu dynamiki tego zjawiska, wielości jego odmian (z uwagi na metodę działania, pochodzenie członków organizacji terrorystycznych, cel, któremu ma służyć działalność terrorystyczna), jak też konkluduje, iż pośród członków organizacji terrorystycznych występują przedstawiciele wszystkich klas i grup społecznych, różnych zawodów oraz wszystkich poziomów ideologicznych walki⁷⁹. Obecny obraz członka organizacji terrorystycznej zdaje się już nie przystawać do spopularyzowanego w przestrzeni publicznej obrazu fanatyka zdradzającego się odbiegającym od normy zachowaniem oraz brakiem opanowania. Coraz częściej są to ludzie dobrze przygotowani do profesjonalnego ukrywania własnej tożsamości przed służbami porządku publicznego oraz służbami bezpieczeństwa, wpisujący się w idealny model terrorysty zaprezentowany na gruncie podręcznika

⁷⁶ Zob. *ibidem*, 40-41.

⁷⁷ Zob. K. Jałoszyński, S. Kulczycki, A. Kanciak, D. Szlachter, *Działalność organizacji terrorystycznych*, [w:] *Współczesne zagrożenie terroryzmem*, K. Jałoszyński (red.), Szczytno 2013, s. 117.

⁷⁸ Zob. B. Lach, *Profilowanie kryminalistyczne*, Warszawa 2014, s. 48.

⁷⁹ Zob. K. Liedel, *Profilowanie sprawców przestępstw terrorystycznych*, [w:] *Profilowanie kryminalne*, J. Konieczny, M. Szostak (red.), Warszawa 2011, s. 199.

z Manchesteru⁸⁰. Sporządzony jeszcze w latach 70. XX w., dzięki badaniom przeprowadzonym na grupie 350 członków organizacji terrorystycznych, profil społeczny członka organizacji terrorystycznej zakładał, że jest to mężczyzna, w wieku ok. 22-25 lat, wolny (kawaler), w większości przypadków mieszkaniac dużego miasta, wywodzący się z klasy średniej i wyższej dla członków oraz kierownictwa, posiadający co najmniej rozpoczęte wykształcenie uniwersyteckie⁸¹. Jako że terroryści są ludźmi elastycznymi, którzy umieją dostosować się do istniejących okoliczności, toteż tworząc profil kryminalistyczny, należy pamiętać o marginesie błędu wobec tego typu charakterystyki⁸².

W kontekście omawianych zagadnień nie sposób jest pominąć kwestii badań wariograficznych (zwanych także poligraficznymi), które mają wpływ na efektywność procesu wykrywczego, także na gruncie śledztw w sprawach o przestępstwa o charakterze terrorystycznym. Badanie wariograficzne to nic innego jak wykorzystanie śladów o charakterze pamięciowym przez eksperta z dziedziny wariografii, który bazując na realiach danego przestępstwa, tworzy testy w celu wykazania lub też wykluczenia związku osoby poddawanej badaniom z konkretnym zdarzeniem⁸³.

Badaniom wariograficznym mogą być poddane osoby bez względu na ich przyszłą rolę procesową w danym postępowaniu karnym (świadek, podejrzany, oskarżony), są one dopuszczalne zarówno w fazie *in personam* postępowania przygotowawczego, jak i na etapie przewodu sądowego⁸⁴. Dowód z opinii poligraficznej wskazuje, jaka była reakcja badanego na zadane mu pytania, nie można go zatem traktować w kategoriach potwierdzenia sprawstwa oraz winy badanego⁸⁵. „Tym samym dowód z badań wariograficznych należy traktować jako jeden z wielu, które stanowią podstawę ustalania stanu faktycznego i potwierdzenia sprawstwa oskarżonego. Nie wydaje się jednak możliwe, aby taki dowód występujący samodzielnie mógł stanowić podstawę do skazania osoby oskarżonej”⁸⁶.

Końcowo w tym zakresie nadmienić należy sygnalizacyjnie o bardzo pomocnym narzędziu pozwalającym uporządkować materiał dowodowy oraz wyznaczyć nowe kierunki śledztwa w postaci analizy kryminalnej, przez którą M. Kobylas rozumie „poszukiwanie i identyfikację powiązań między informacjami dotyczącymi

⁸⁰ *Ibidem*, s. 200.

⁸¹ Zob. *ibidem*, s. 210-201.

⁸² Zob. *ibidem*, s. 203.

⁸³ Zob. R. Kwasiński, M. Tokarski, M. Zubańska, *Wpływ wyników badań wariograficznych na efektywność procesu wykrywczego*, [w:] *Wykorzystanie wariografu (poligrafu) w badaniach kryminalistycznych oraz kadrowych (materiały poseminaryjne)*, M. Popiało (red.), Szcztyno 2009, s. 35.

⁸⁴ Zob. *ibidem*, s. 38.

⁸⁵ Zob. *ibidem*, s. 39.

⁸⁶ *Ibidem*.

przestępstwa lub przestępcy oraz wszelkimi innymi danymi uzyskanymi z różnych źródeł i wykorzystanie ich do celów operacyjnych i procesowych⁸⁷. Analiza kryminalna jest bardzo przydatna w procesie wykrywczym, w ramach spraw wielowątkowych, które obejmują duży zasięg terytorialny, gdzie pojawia się rozbudowana, skomplikowana struktura powiązań przestępczych (w tym siatek terrorystycznych), charakteryzujących się występowaniem ogromnej ilości informacji uniemożliwiających zarówno śledzenie, jak i kojarzenie faktów⁸⁸. Jak słusznie zauważył M. Kobylas: „wykorzystywana przez analizę kryminalną metodologia pracy jest niebywale skuteczna w połączeniu ze współczesnym oprogramowaniem specjalistycznym w zakresie zwalczania wszystkich form i rodzajów przestępczości zorganizowanej”⁸⁹.

4. CYBERPRZESTĘPSTWO O CHARAKTERZE TERRORYSTYCZNYM

W toku prowadzenia śledztw w sprawach o przestępstwa o charakterze terrorystycznym, w ramach procesu kompletowania materiału dowodowego nierzadko zachodzi także konieczność eksplorowania rozległych obszarów cyberprzestrzeni w poszukiwaniu stosownych śladów cyfrowych.

Nie sposób jest bowiem stracić z pola widzenia okoliczności, że cyberprzestrzeń to „system nerwowy” nowoczesnego państwa⁹⁰.

W kontekście rozważań nad przestępstwami o charakterze terrorystycznym w związku z informatyzacją administracji publicznej, wynikającą z postępującego rozwoju technologicznego oraz wzrostu znaczenia nowych technologii w życiu człowieka, M. Smarzewski dostrzega szczególny deficyt bezpieczeństwa w tzw. cyberprzestrzeni⁹¹.

Uzależnienie ekonomicznego i narodowego bezpieczeństwa państwa od niezawodnego funkcjonowania coraz bardziej złożonej infrastruktury krytycznej, w zestawieniu z faktem niedookreśloności oraz znaczącym problemem z określeniem rzeczywistości informatycznej na gruncie różnego rodzaju aktów prawnych, stanowi korzystne podłoże dla funkcjonowania stanu abstrakcyjnego strachu przed

⁸⁷ M. Kobylas, *Analiza kryminalna*, [w:] *Iure et facto*, J. Wójcikiewicz (red.), Kraków 2006, s. 382.

⁸⁸ Zob. M. Kobylas, *Analiza kryminalna dla studentów bezpieczeństwa wewnętrznego*, Szczytno 2014, s. 13.

⁸⁹ *Ibidem*, s. 7.

⁹⁰ Zob. T.R. Aleksandrowicz, K. Jałoszyński, *Wpływ rozpadu dwubiegunowego świata na obraz terroryzmu po 1989 roku*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa a zagrożenie terroryzmem. Terroryzm na przełomie XX i XXI wieku, t. 1*, K. Jałoszyński, T.R. Aleksandrowicz, K. Wiciak, Szczytno 2016, s. 34.

⁹¹ Zob. M. Smarzewski, *Cyberterroryzm a cyberprzestępstwa o charakterze terrorystycznym*, „*Ius Novum*” 2017, nr 1, s. 64.

nierzadko bliżej niezdefiniowanymi niebezpieczeństwami występującymi w cyberprzestrzeni⁹².

W tym miejscu zasadne jest zatem odniesienie się do pojęcia cyberterroryzmu, który K. Liedel definiuje jako umotywowany względami politycznymi atak, względnie jego groźba, na komputery, sieci czy też systemy informatyczne, ukierunkowany na zniszczenie tej szczególnej infrastruktury, jak też zastraszenie, względnie wymuszenie na rządzie oraz obywatelach danego państwa lub państw daleko idących celów o charakterze społecznym lub politycznym⁹³.

Dla odmiany J.A. Lewis postrzega termin cyberterroryzm jako zastosowanie sieci komputerowej jako instrumentu do wywołania stanu paraliżu infrastruktury narodowej traktowanej jako krytyczna (transport, energetyka, łączność, ewentualnie inne) lub do zastraszenia, czy też wymuszenia na ludziach lub rządzie ściśle określonych działań czy też innych zachowań⁹⁴.

Dzięki rozwojowi technologii informatycznych ryzyko cyberataku terrorystycznego wzrasta, gdyż jak słusznie zauważa M. Smarzewski, „realność zrealizowania takiego cyberataku wynika z faktu, iż terroryści używają internetu do planowania i przeprowadzania fizycznych ataków, szerzenia ideologii, manipulowania opinią publiczną i mediami, rekrutowania i trenowania nowych terrorystów, zdobywania i pomnażania funduszy, pozyskiwania informacji o potencjalnych celach działania, kontrolowania prowadzonych operacji czy uzyskiwania poufnych informacji stanowiących różnego rodzaju tajemnice”⁹⁵.

Z kolei pośród cyberprzestępstw (przestępstw popełnianych z wykorzystaniem technologii informatycznych), które potencjalnie mogą wystąpić jako przestępstwa o charakterze terrorystycznym M. Smarzewski w szczególności wskazuje na: 1) szpiegostwo komputerowe (art. 130 § 2 i 3 k.k.); 2) sprowadzenie niebezpieczeństwa w drodze zakłócenia, uniemożliwienia lub też wpłynięcie w inny sposób na automatyczne przetwarzanie, gromadzenie lub przekazywanie danych informatycznych (art. 165 § 1 pkt. 4 k.k.); 3) udział w zorganizowanej grupie lub związku przestępczym (art. 258 § 1 k.k.); 4) ujawnienie lub wykorzystanie, wbrew przepisom ustawy informacji niejawnych opatrzonej klauzulą „tajne” lub „ściśle tajne” (art. 265 k.k.); 5) informatyczny sabotaż (art. 269 k.k.); 6) doprowadzenie do zakłócenia pracy systemu komputerowego lub sieci teleinformatycznej (art. 269 a k.k.)⁹⁶.

⁹² *Ibidem*, s. 65.

⁹³ Zob. K. Liedel, *Bezpieczeństwo informatyczne w dobie terrorystycznych i innych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego*, Toruń, 2006, s. 36.

⁹⁴ Zob. M. Smarzewski, *Cyberterroryzm a cyberprzestępstwa...*, s. 67.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ *Ibidem*, s. 68.

Skłasyfikowanie danego zachowania jako cyberprzestępstwa o charakterze terrorystycznym wymaga zatem spełnienia dwóch warunków: 1) wyczerpania znamion dopełniających dany typ przestępstwa, określonych w art. 115 § 20 k.k., 2) wykorzystania komputerów, sieci komputerowych (technologia informatyczna) do popełnienia przestępstwa⁹⁷.

Celem zaś samych cyberataków o charakterze terrorystycznym mogą stać się ważne punkty kryzysowe (np. elektrownie termojądrowe, wieże kontroli lotów, rafinerie naftowe, laboratoria oraz fabryki chemiczne, zapory wodne, linie kolejowe, szpitale, giełdy papierów wartościowych, urządzenia nawigacyjne, sieci służące do przekazywania poleceń oraz sterowania systemami militarnymi, jak też wywiadowczymi)⁹⁸.

Zauważyć także należy, że na chwilę obecną częściej wykorzystywaną formą działania terrorystów jest eksploatawanie cyberprzestrzeni, jako narzędzia służącego do wpierania działań konwencjonalnych (fizyczne akty terroru), m.in. przez zdobywanie finansowania, wykorzystywanie sieci do komunikacji czy też do szerzenia propagandy tudzież wiedzy zawierającej elementy instruktażowe, jak przeprowadzić ataki. Zdaniem ekspertów dominującym powodem zjawiska, w ramach którego działania wspierające pojawiają się z większą częstotliwością niż poważne cyberataki, jest brak wiedzy i umiejętności po stronie terrorystów, które mogłyby wykorzystać do przeprowadzenia wyrafinowanych i spektakularnych akcji⁹⁹.

Coraz częstsze wykorzystanie cyberprzestrzeni przez terrorystów daje także służbom powołanym do walki z nimi nowe możliwości, gdyż łączenie tradycyjnych metod śledczych z nowymi formami działań typowymi dla środowiska cyfrowego pozwala skutecznie przeciwdziałać grupom terrorystycznym, umożliwia niweczenie ich planów, a także neutralizację poszczególnych ich członków w drodze zatrzymań w sposób trudny do osiągnięcia starymi metodami stosowanymi w przeszłości¹⁰⁰.

5. PENALIZACJA FINANSOWANIA TERRORYZMU ORAZ JEGO ZWALCZANIE W RAMACH „ŚLEDZTWA FINANSOWEGO”

Zwalczanie przestępstw o charakterze terrorystycznym wymaga nie tylko badania cyberprzestrzeni pod kątem zdobywania finansowania przez tego typu sprawców,

⁹⁷ Zob. *ibidem*, s. 67.

⁹⁸ Zob. *ibidem*, s. 72.

⁹⁹ Zob. J. Świętkowska, M. Szwiec, A. Llacayo, „Jak zbudować bombę w kuchni Twojej mamy” – czyli jak terroryści wykorzystują cyberprzestrzeń i jak z nimi walczyć, „Brief Programowy Instytutu Kościuszki” 2016, nr 12, s. 2.

¹⁰⁰ Zob. *ibidem*, s. 3.

lecz także podejmowania działań monitorujących różnorodne płaszczyzny aktywności, czemu służą stosowne narzędzia wykorzystywane w ramach „śledztwa finansowego”.

Jako że pieniądź stanowi jeden z podstawowych mechanizmów napędowych w dzisiejszym świecie, penalizacja przestępstwa finansowania terroryzmu winna być jak najszerza, dzięki czemu możliwe będzie jak najpełniejsze realizowanie funkcji prewencyjnej prawa karnego¹⁰¹.

W związku z powyższym wprowadzenie do obecnie obowiązującego k.k. typu czynu zabronionego, który penalizuje finansowanie terroryzmu w art. 165a k.k., stanowiło zadośćuczynienie zobowiązaniom międzynarodowym obligującym nasze państwo do dostosowania rodzimego porządku prawnego do światowych regulacji¹⁰². Do rozszerzenia kryminalizacji zachowań terrorystycznych doszło w oparciu na III dyrektywie w sprawie prania brudnych pieniędzy i zwalczania terroryzmu, a regulacja ta została implementowana do polskiego porządku prawnego na podstawie ustawy z dnia 25 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu oraz o zmianie niektórych innych ustaw¹⁰³, w której stypizowano nowy czyn zabroniony finansowanie terroryzmu (art. 165a k.k.)¹⁰⁴.

W pierwotnym brzmieniu art. 165a k.k. zakładał pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sprawcy za zachowanie polegające na gromadzeniu, przekazywaniu lub oferowaniu środków płatniczych, instrumentów finansowych, papierów wartościowych, wartości dewizowych, praw majątkowych lub innego mienia ruchomego czy też nieruchomości w celu sfinansowania przestępstwa o charakterze terrorystycznym¹⁰⁵.

Wzmiankowany przepis został poddany dwukrotnej nowelizacji:

1) pierwszej, przeprowadzonej w oparciu na ustawie z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw¹⁰⁶ (zmiana polegała na zastąpieniu zwrotu „w celu finansowania działalności terrorystycznej” zapisem „zamiar finansowania działalności terrorystycznej”; dopuszczono możliwość realizacji tego typu czynu zabronionego także w formie zamiaru

¹⁰¹ Zob. K.J. Palka, *Analiza przepisów penalizujących finansowanie terroryzmu w polskim prawie karnym*, „Forum Prawnicze” 2019, nr 5, s. 66.

¹⁰² Zob. D. Kucyper, D. Kwiatkowski, *Finansowanie terroryzmu na gruncie znowelizowanego art. 165a k.k.*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2018, z. 3, s. 25.

¹⁰³ Dz. U. Nr 166, poz. 1317.

¹⁰⁴ Zob. D. Kucyper, D. Kwiatkowski, *Finansowanie terroryzmu...*, s. 7.

¹⁰⁵ Zob. *ibidem*, s. 9.

¹⁰⁶ Dz. U. poz. 1855.

ewentualnego; dodatkowo uwzględniono motyw działania sprawcy obejmujący już nie tylko finansowanie przestępstwa o charakterze terrorystycznym, lecz także działanie w celu udostępnienia środków finansowych zorganizowanej grupie przestępczej lub związkowi, który ma na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym lub osobie biorącej udział w tym związku lub grupie);

2) drugiej, wdrożonej na podstawie ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw¹⁰⁷ (po nowelizacji przepis z jednej jednostki redakcyjnej rozrósł się do czterech paragrafów, a dalsze zmiany sprowadziły się do tego, że: a) przepis § 1 art. 165a k.k. nie obejmował już realizacji czynności sprawczych, które były dokonywane z zamiarem udostępnienia, niemniej jednak uzupełniono go o katalog przestępstw, których zamiar finansowania także jest objęty penalizacją, mimo że nie muszą one być przestępstwami o charakterze terrorystycznym (art. 120, art. 121, art. 136, art. 166, art. 167, art. 171, art. 252, art. 255a, art. 259a, co doprowadziło do rozszerzenia zakresu karalności tego typu czynu zabronionego), b) z § 1 art. 165a k.k. przeniesiono do § 2 art. 165a k.k. zwrot odnoszący się do „udostępnienia ich zorganizowanej grupie lub związkowi mającemu na celu popełnienie takiego przestępstwa lub osobie biorącej udział w takiej grupie lub związku”, a dzięki temu zabiegowi § 2 penalizuje udostępnianie terrorystom mienia opisanego w art. 165 § 1 k.k., a więc znamię udostępnienia w nowym typie czynu zabronionego posłużyło do określenia czynności wykonawczej, tracąc rangę elementu znamienia strony podmiotowej, tak jak to miało miejsce przed nowelizacją, c) wprowadzając § 3 art. 165a k.k. rozszerzono zakres penalizacji finansowania terroryzmu w odniesieniu do pokrywania przez osoby trzecie kosztów służących zaspokojeniu potrzeb podmiotów wskazanych w § 2, jak też kosztów przeznaczonych do wykonywania zobowiązań finansowych tych podmiotów z pominięciem przypadków prawnego, a więc wynikającego z ustawy obowiązku pokrywania tego rodzaju kosztów w stosunku do konkretnych osób, d) w § 4 art. 165a k.k. wprowadzono nieumyślny typ przestępstwa z § 1 i 2 omawianego przepisu¹⁰⁸.

Jednym z kluczowych aktów prawnych w kontekście przeciwdziałania finansowania terroryzmu na gruncie polskiego porządku prawnego jest ustawa z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu¹⁰⁹. Zgodnie zaś z art. 2 ust. 2 pkt 16 wzmiankowanego aktu prawnego finansowaniem terroryzmu są czyny opisane w art. 165a k.k.¹¹⁰.

¹⁰⁷ Dz. U. poz. 768.

¹⁰⁸ Zob. D. Kucyper, D. Kwiatkowski, *Finansowanie terroryzmu...*, s. 10-24.

¹⁰⁹ Dz. U. poz. 723; dalej: u.o.p.p.p.f.t.

¹¹⁰ Zob. K.J. Palka, *Analiza przepisów penalizujących...*, s. 55.

Zdaniem K.J. Palki oprócz bezpieczeństwa powszechnego czyn zabroniony polegający na finansowaniu terroryzmu ma także inne przedmioty ochrony analogiczne do tych przestępstw, które są zagrożone karą pozbawienia wolności o górnej granicy co najmniej 5 lat, a znamiona realizuje dany czyn¹¹¹. Autorka uważa dodatkowo, że ustawodawca, penalizując wyłącznie finansowanie terroryzmu oraz inne najpoważniejsze przestępstwa, mimo wszystko wprowadził jednak szerokie spektrum takich zachowań, przed którymi obywatel jest chroniony¹¹². Dostrzega ona kontrowersje wiążące się z udostępnieniem mienia osobie mającej jedynie zamiar popełnienia przestępstwa finansowania terroryzmu¹¹³. Stoi na stanowisku, że w odniesieniu do znamienia „pokrywa koszty” należałoby w przypadku tego typu czynu zabronionego przyjąć nadanie mu przez ustawodawcę znaczenia potocznego, odchodząc tym samym od ekonomicznego znaczenia terminu „koszty”¹¹⁴.

Pozyskiwaniu dowodów wskazujących na finansowanie terroryzmu służy „śledztwo finansowe”. W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że stanowi ono istotną metodę egzekwowania prawa, która ma znaczenie dla zapewnienia organom ścigania stosownej wiedzy, *know-how*, jak też umiejętności analitycznych oraz innych, pozwalających monitorować oraz analizować ślady migracji pieniędzy pozyskanych w związku z popełnianiem przestępstw, jak również innych aktywów przepływających przez granice wewnątrz Unii Europejskiej, jak też poza jej obszar, a także zapewniającą skuteczność na płaszczyźnie współpracy w tym zakresie, co jest niezbędne dla ułatwienia konfiskaty dochodów pochodzących z czynów zabronionych oraz konieczne dla wygenerowania dodatkowych możliwości prowadzenia śledztw w sprawach dotyczących poważnych przestępstw, w tym także tych o charakterze terrorystycznym¹¹⁵.

Według M.A. Kędzierskiego, „uznaje się, że kontradziałania wobec sprawców finansowania terroryzmu i samych terrorystów powinny, w obszarze finansów przebiegać dwutorowo. Pierwszym torem są działania administracyjne nakierowane na zastosowanie szczególnych środków ograniczających (skupionych na zamrażanie środków i nieudostępnianiu aktywów). Drugi tor stanowią działania operacyjno-śledcze w obszarze karnym związane z zabezpieczeniem mienia i konfiskatą środków postawionych do dyspozycji terrorystów i będących w ich władaniu. Właśnie w tym drugim obszarze niezbędnym jest prowadzenia śledztwa finansowego,

¹¹¹ Zob. *Ibidem*, s. 56.

¹¹² Zob. *Ibidem*, s. 59.

¹¹³ Zob. *Ibidem*, s. 62.

¹¹⁴ Zob. *Ibidem*, s. 64.

¹¹⁵ Zob. K. Liszewski, D. Najmoła, K. Wiciak, *Śledztwo finansowe. Podstawy prawne i czynności policjanta służące pozbawieniu sprawców owoców przestępstwa*, Szczytno 2008, s. 3.

także w zakresie wykorzystania czynności operacyjno-rozpoznawczych celem poszukiwania mienia”¹¹⁶. Odnosząc się do metod materialnego wspierania tego groźnego zjawiska, wyróżnia on trzy typy finansowania terroryzmu, a mianowicie: 1) wsparcie finansowe przybierające postać darowizn, stosowania różnych inicjatyw ukierunkowanych na pozyskanie funduszy ze środków znajdujących się w dyspozycji osób fizycznych, dużych organizacji czy też państwa; 2) wsparcie rzeczowe skorelowane z zabezpieczeniem rzeczowego wsparcia logistycznego (mieszkania, środki transportu, urządzenia mobilne, komputery itp.); 3) działania generujące przychód, obejmujące aktywa pochodzące z aktywności przestępczej, a przynoszące zyski (tj. z oszustw, przemytu, porwań, handlu narkotykami, wymuszeń itp.), jak również z działalności w pełni legalnej, takiej jak chociażby obrót nieruchomościami czy też kamieniami szlachetnymi¹¹⁷.

Oparcie aktywności (na płaszczyźnie przeciwdziałania) w związku z poszukiwaniem śladów świadczących o finansowaniu działalności terrorystycznej wyłącznie lub w sposób dominujący na monitorowaniu formalnych przepływów środków finansowych potraktować należy jako taktykę znacząco niewystarczającą chociażby z tego powodu, że grupy terrorystyczne posługują się nie tylko tradycyjnymi metodami rozliczeń finansowych, ale stosują także środki bez pozostawiania ciągłości śladów ich przemieszczania (np. system *hawala*)¹¹⁸.

Efektywnie zaś prowadzone śledztwo finansowe winno odnosić się zarówno do tych środków finansowych pozostających w obrocie formalno-prawnym, które są głównie obsługiwane przez instytucje obowiązane, jak i dotyczyć środków finansowych zgromadzonych w obrocie pozaformalnym, poza możliwościami i wiedzą Generalnego Inspektora Informacji Finansowej¹¹⁹.

Mając na uwadze postępującą globalizację, która obejmuje także zjawisko terroryzmu, nadmienić należy, że w związku z poszukiwaniem śladów finansowania terroryzmu, jak i śladów mienia stanowiącego przedmiot tego czynu zabronionego, wskazać trzeba, iż od 1 sierpnia 2010 r. weszła w życie umowa zawarta pomiędzy Unią Europejską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki dotycząca programu śledzenia środków finansowych znajdujących się we władaniu terrorystów (TFTP)¹²⁰.

¹¹⁶ Zob. M.A. Kędziński, *Pozyskiwanie śladów finansowania terroryzmu i ich przetwarzanie*, Toruń 2021, s. 486.

¹¹⁷ Zob. *Ibidem*, s. 59.

¹¹⁸ Zob. *Ibidem*, s. 69.

¹¹⁹ Zob. *Ibidem*, s. 488.

¹²⁰ Zob. *Ibidem*, s. 489.

6. ZAKOŃCZENIE

Rzeczypospolita Polska w zestawieniu z wieloma innymi krajami Europy Zachodniej, a nawet z obszaru transatlantyckiego, pozostaje państwem, które w niewielkim stopniu doświadczyło zagrożeń skorelowanych ze współczesnym terroryzmem, w wymiarze międzynarodowym¹²¹. W znacznej części wydaje się to być zasługą obecnego modelu systemu antyterrorystycznego, w ramach którego niedopuszczenie do zamachu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej stanowi priorytet wszystkich instytucji, niemniej jednak odpowiedzialnym ustawowo za wykonanie tego obowiązku uczyniono jeden podmiot, tj. Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz podległą mu instytucję, co jest pozytywnie oceniane przez ekspertów¹²². Niemniej jednak nie sposób jest stracić z pola widzenia okoliczności, że rodzima przestępczość zorganizowana wykorzystuje metody charakterystyczne dla aktów terroru kryminalnego. Biorąc zatem pod uwagę wskazane powyżej spostrzeżenie, jak też okoliczność, że postępujący na świecie, a dotykający także Europę kryzys migracyjny, mogący pełnić funkcję pasa transmisyjnego dla terroryzmu islamskiego tudzież wpisywanie się terroryzmu w schemat wojny hybrydowej uprawianej przez niektóre państwa regionu (nie zawsze przychylne naszemu krajowi), zasadne jest z jednej strony utrzymywanie działań prewencyjnych w ramach polskiego systemu antyterrorystycznego na dotychczasowym poziomie, a z drugiej strony zbudowanie systemu szkoleniowego opartego na przemyślanej metodyce dla prokuratorów i innych przedstawicieli organów ścigania, np. sędziów, będącego platformą informacyjną dla wymiany wiedzy oraz doświadczeń w zwalczaniu przestępstw o charakterze terrorystycznym.

Powyższe działania stanowiłyby najpełniejsze urzeczywistnienie starożytnej premii *Si vis pacem, para bellum* („Jeśli chcesz pokoju, przygotuj się do wojny”), którą można sparafrazować, że jeśli chcesz pokoju i bezpieczeństwa oraz spokoju od terroryzmu, szykuj się na wojnę z terroryzmem. Odpowiedni system szkoleniowy wymaga zaadaptowania stosownej bazy logistycznej oraz przede wszystkim kapitału ludzkiego przez zaangażowanie przedstawicieli wielu nauk i zawodów (ekspertów z dziedziny bezpieczeństwa, psychologów, finansistów, socjologów, prawników, wojskowych). Niemniej jednak, dzięki włączeniu we wspólny nurt wielu sił i środków, pozyskany w ten sposób efekt szkoleniowy może się stać bezcenny w sytuacjach kryzysowych, gdy nadejdzie czas próby.

¹²¹ Zob. K. Liedel, A. Mroczek, *Terror w Polsce...*, Warszawa 2013, s. 7.

¹²² Zob. J. Stelmach, *System antyterrorystyczny Rzeczypospolitej...*, s. 22.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Aleksandrowicz T.R., Jałoszyński K., *Wpływ rozpadu dwubiegunowego świata na obraz terroryzmu po 1989 roku*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa a zagrożenie terroryzmem. Terroryzm na przełomie XX i XXI wieku, t. 1*, Jałoszyński K., Aleksandrowicz T.R., Wiciak K., Szczytno 2016.
- Alexander Y., Hoening M., *Superterroryzm biologiczny, chemiczny i nuklearny (ataki chemiczne, bronie bioterrorystów, zagrożenie nuklearne, dokumenty)*, Warszawa 2001.
- Baran W., *Zjawisko terroryzmu, a bezpieczeństwo narodowe Rzeczypospolitej Polskiej*, „Zeszyty Naukowe Zbliżenia Cywilizacyjne” 2019, t. XV, nr 1.
- Berg K., Chwaciński J., Maur P., Zdrodowski B., *Zastosowanie zapisów wizualnych do identyfikacji osób, zwłok i przedmiotów w procesach wykrywczych i karnym*, B. Zdrodowski (red.), Szczytno 2018.
- Bolechów B., *Terroryzm w świecie podwubiegunowym. Przewartościowania i kontynuacje*, Toruń 2003.
- Brożek-Mucha Z., *Balistyka chemiczna*, Kraków 2008.
- Brzezińska J., *Z rozważań o terrorystycznym charakterze przestępstwa*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego”, t. XXII, AU Wr no 3027, Wrocław 2008.
- Burdziak K., *Definicja przestępstwa o charakterze terrorystycznym przewidziana w polskim Kodeksie karnym w świetle rozwiązań Unii Europejskiej, Rady Europy i Organizacji Narodów Zjednoczonych – raport z projektu badawczego*, „Prawo karne i kryminologia”, Warszawa 2021.
- Byczyk M., *Walka z terroryzmem jako zadanie prawa karnego – uwagi na marginesie wprowadzenia do kodeksu karnego art. 259a*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2017, z. 1.
- Czeszejko-Sochacka K., *Terrorystyczny charakter przestępstwa brania lub przetrzymywania zakładnika*, [w:] *Przestępstwo brania lub przetrzymywania zakładnika w świetle polskiego prawa karnego* (niepublikowana praca doktorska), Wydzał Prawa UMCS w Lublinie, Lublin 2014.
- Dąbrowska J., Szablowska-Gnap E., M. Walczuk, *Podstawowe zagadnienia teoretyczne z analizy mechanizmu powstawania plan krwawych*, „Problemy kryminalistyki” 2013, nr 281.
- Dąbrowski T., Sienkiewicz K., *Przestępstwo o charakterze terrorystycznym w świetle polskiego kodeksu karnego*, [w:] *Współczesny wymiar terroryzmu – przegląd i badania*, Jędrzejewska J., Chodźko E. (red.), Lublin 2020.
- Encyklopedia popularna PWN*, Warszawa 1993.
- Gąsiorowski J., *Zagrożenie terrorystyczne Polski – próba oceny zjawiska i sposoby przeciwdziałania atakom w latach 2010-2016*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje” 2019, nr 34.
- Górniok O., *Przestępstwo o charakterze terrorystycznym z art. 115 § 20 k.k.*, „Przełąd Sądowy” 2004, nr 10.
- Indecki K., *Wsparcie definicji normatywnej terroryzmu*, [w:] *Przestępczość zorganizowana. Świadek korony, terroryzm w ujęciu praktycznym*, Pływaczewski E.W. (red.), Kraków 2005.
- Jałoszyński K., Kulczycki S., Kanciak A., Szlachter D., *Działalność organizacji terrorystycznych*, [w:] *Współczesne zagrożenie terroryzmem*, Jałoszyński K. (red.), Szczytno 2013.
- Kasprzak J., *Nielegalne wytwarzanie broni palnej i amunicji. Problematyka prawno-kryminalistyczna*, Szczytno 2013.
- Kędziński M.A., *Pozyskiwanie śladów finansowania terroryzmu i ich przetwarzanie*, Toruń 2021.
- Kobylas M., *Analiza kryminalna dla studentów bezpieczeństwa wewnętrznego*, Szczytno 2014.
- Kobylas M., *Analiza kryminalna*, [w:] *Iure et facto*, Wójcikiewicz J. (red.), Kraków 2006.
- Kokot R., *Uwagi o istocie przestępstwa o charakterze terrorystycznym i jego karaniu. Część I*, „Nowa kodyfikacja prawa karnego”, t. XLVIII, AU Wr no 3848, Wrocław 2018.
- Kucyper D., Kwiatkowski D., *Finansowanie terroryzmu na gruncie znowelizowanego art. 165a k.k.*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2018, z. 3.

- Kwasiński R., Tokarski M., Zubańska M., *Wpływ wyników badań wariograficznych na efektywność procesu wykrywczego*, [w:] *Wykorzystanie wariografu (poligrafu) w badaniach kryminalistycznych oraz kadrowych (materiały poseminaryjne)*, Popiało M. (red.), Szczytno 2009.
- Lach B., *Profilowanie kryminalistyczne*, Warszawa 2014.
- Liedel K., *Bezpieczeństwo informatyczne w dobie terrorystycznych i innych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego*, Toruń, 2006.
- Liedel K., *Terror w Polsce – analiza wybranych przypadków*, Warszawa 2013.
- Liedel K., *Profilowanie sprawców przestępstw terrorystycznych*, [w:] *Profilowanie kryminalne*, Konieczny J., Szostak M. (red.), Warszawa 2011.
- Lis W., *Organy ochrony bezpieczeństwa państwa wobec nowych form terroryzmu*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2018, vol 12, nr 1.
- Liszewski K., Najmoła D., Wiciak K., *Sledztwo finansowe. Podstawy prawne i czynności policjanta służące pozbawieniu sprawców owoców przestępstwa*, Szczytno 2008.
- Majewski J., *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1-116 k.k.*, t. I, Zoll A. (red.), Kraków 2004.
- Metodyka oględzin miejsc przestępstw o charakterze terrorystycznym i katastrof*, „Materiały szkoleniowe Prokuratury Krajowej”, Warszawa 2019.
- Michalska-Warias A., „Przestępstwa terrorystyczne” i przestępstwa o charakterze terrorystycznym w obowiązującym k4odeksie karnym – niedoskonała ochrona bezpieczeństwa państwa i jego obywateli, *Zeszyty Naukowe KUL* 2019, t. 62, nr 1.
- Milczarek E., *Ograniczenia praw i wolności obywatelskich w obliczu zagrożenia terrorystycznego*, [w:] *Oblicza współczesnego terroryzmu*, G. Libor (red.), Wydawnictwo internetowe E-bookowo.
- Nyc R.K., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 26.06.2003, V CKN 432/01*, „Studia Iuridica” 2006, nr 46.
- Oleksiuk-Okomska M., *Przestępstwa konwencyjne w polskim prawie karnym (rozprawa doktorska)*, Warszawa 2019, s. 303.
- Palka K.J., *Analiza przepisów penalizujących finansowanie terroryzmu w polskim prawie karnym*, „Forum Prawnicze” 2019, nr 5.
- Pawelec K.J., *Proces dowodzenia w postępowaniu karnym*, Warszawa 2010.
- Pawłowski A., *Typologia terroryzmu politycznego*, [w:] *Terroryzm polityczny*, J. Muszyński (red.), Warszawa 1991.
- Pawłowski J., *Terroryzm we współczesnym świecie*, Warszawa 2001.
- Pikulski S., *Kwalifikacja prawna zamachów terrorystycznych w polskim prawie karnym z perspektywy prawa międzynarodowego i europejskiego*, „Studia Prawnoustrojowe” 2011, nr 13.
- Pikulski S., *Wpływ prawa europejskiego na unormowania przestępstwa o charakterze terrorystycznym w Polsce*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2010, z. 8.
- Przesławski T., *Cel w konstrukcji przestępstwa terrorystycznego*, „Prokuratora i Prawo” 2009, nr 5.
- Resztak I., *Zjawisko terroryzmu*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 7-8.
- Sienkiewicz-Małyjurek K., Niczyporuk Z.T., *Bezpieczeństwo Publiczne. Zarys problematyki*, Gliwice 2011, s. 52.
- Smarzewski M., *Cyberterroryzm a cyberprzestępstwa o charakterze terrorystycznym*, „Ius Novum” 2017, nr 1, s. 64.
- Sońta C., *Przestępstwo o charakterze terrorystycznym w prawie polskim*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2005, nr 4.
- Stelmach J., *System antyterrorystyczny Rzeczypospolitej Polskiej w obliczu zagrożenia współczesnym terroryzmem*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2017, nr 2.
- Świątkowska J., Szwiec M., Llacayo A., „*Jak zbudować bombę w kuchni Twojej mamy*” – czyli jak terroryści wykorzystują cyberprzestrzeń i jak z nimi walczyć, „Brief Programowy Instytutu Kościuszki” 2016, nr 12.
- Townshend C., *Terroryzm*, Łódź 2017.

Przestępstwo o charakterze terrorystycznym w ujęciu wielopłaszczyznowym

- Wąlek T., *Pojęcie, geneza i klasyfikacja zjawisk terrorystycznych*, „Securitologia” 2018, nr 2.
- Waszczuk M., Bogusz M., Bogusz J., *Ślady biologiczne. Analiza mechanizmu powstawania plam krwawych i możliwości jej wykorzystania w procesie dowodowym i wykrywczym*, Legionowo 2014.
- Witkowski P., *Pojęcie terroryzmu. Cele i metody działań terrorystycznych*, [w:] *Ochrona osób i mienia. Vademecum*, Kowalski D. (red.), Lublin 2000.
- Zasieczna B., *Encyklopedia terroryzmu*, Warszawa 2004.
- Zgorzały R., *Przestępstwo o charakterze terrorystycznym w polskim prawie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 7-8.
- Zubrzycki W., *Działalność terrorystyczna w Polsce w aspekcie wewnętrznych zagrożeń*, [w:] *Współczesne bezpieczeństwo RP w świetle nowych zagrożeń – wybrane problemy*, Zubrzycki W., Warmiński A., Safjański T. (red.), Szczytno 2019.

Akty normatywne

- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 2019 r. poz. 1950.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 93, poz. 889.
- Ustawa z dnia 25 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowania terroryzmu oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 166, poz. 1317.
- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. poz. 1855.
- Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych, Dz. U. z 2016 r. poz. 904.
- Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. poz. 768.
- Ustawa z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, Dz. U. poz. 723.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 22 lipca 2016 r. w sprawie katalogu incydentów o charakterze terrorystycznym, Dz. U. poz. 1092.
- Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy z dnia 9 stycznia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2407, Sejm IV kadencja.

Orzecznictwo

- Wyrok SN z 11.06.1981 r., I KK 78/81, OSNPG 1982, nr 2, poz. 22.
- Wyrok SN z 26.06.2003 r., V CKN 432/01, OSNC 2004, nr 9, poz. 145.

A terrorist crime in a multidimensional approach

SUMMARY

Contemporary terrorism is an evolving phenomenon, developing in a dangerous direction due to the possibility of using advanced technologies for terrorist purposes, the use of which may have adverse effects on a global scale. The aim of this publication is to present various definitions of the phenomenon of terrorism, to refer to the concept of a terrorist crime under Polish legislation, to indicate the

most typical crimes of this type, to discuss selected evidence activities performed in the course of preparatory proceedings in cases of terrorist offenses, to pay special attention to on cybercrimes of this nature, emphasizing the legitimacy of criminalizing the financing of terrorism and the need to combat it as part of a „financial investigation”, as well as the final formulation of de lege ferenda conclusions regarding the training system for prosecutors, judges and representatives of law enforcement agencies dealing with this type of crime.

Key words: terrorism, terrorist offense, cybercrime, preparatory proceedings